

ЛІНГВАКРАІНАЗНАЎЧЫ ПАДЫХОД У ВЫВУЧЭННІ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ ВА ЁМОВАХ БЛІЗКАРОДНАСНАГА РУСКА-БЕЛАРУСКАГА БЛІНГВІЗМУ

Мова з'яўляецца найважнейшым сродкам зносін паміж людзьмі. Разам з гэтым у мове назапашваецца і захоўваецца каштоўная культурная інфармацыя аб умовах жыцця таго народа, які з'яўляецца носьбітам мовы, што складае яе так званую “кумулятыўную” функцыю.

Беларускую мову, як і кожную іншую, вылучае яе “нацыянальна-культурная семантыка” – сукупнасць значэнняў моўных адзінак, у якіх адлюстраваны асаблівасці грамадска-эканамічнага ўкладу Беларусі, яе гісторыі, літаратуры і мастацтва, беларускай прыроды, побыту і звычаяў беларускага народа. Жадаючым авалодаць беларускай мовай неабходна далучыцца і да асноўных каштоўнасцей нацыянальнай культуры. Для гэтага прызначаны лінгвакраіназнаўчы падыход да выкладання (і вывучэння) мовы як замежнай (або як няроднай ва ўмовах двухмоўя ці шматмоўя)[1, с.34]. Менавіта лінгвакраіназнаўства займаецца вывучэннем нацыянальна-культурнай семантыкі моўных адзінак з мэтай засвойвання іх зместу, адценняў і канатацый на ўзроўні, максімальна набліжаным да іх успрымання носьбітамі дадзенай мовы і культуры. Але трэба адрозніваць “лінгвакраіназнаўства” ад “лінгвакразнаўства”. Так, Басава Г. І. у сваім

артыкуле [1] распавядае менавіта пра лінгвакраіназнаўчы падыход, а не лінгвакраязнаўчы, як значыцца ў назве і тэксце артыкула.

Нацыянальна-культурная інфармацыя прысутнічае на ўсіх узроўнях мовы, але акумуляецца пераважна ў намінатыўных адзінках – словах, фразеалагізмах і моўных афарызмах, семантыка якіх прама і непасрэдна адлюстроўвае прадметы, з’явы, якасці, працэсы пазамоўнай рэчаіснасці [3].

Шмат якія беларускія словы, фразеалагізмы, моўныя афарызмы маюць лінгвакраіназнаўчую каштоўнасць. Найперш, яны адлюстроўваюць беларускую нацыянальную культуру як цэласныя моўныя знакі (у прыватнасці, фразеалагізмы і моўныя афарызмы – комплексна, г. зн. спалучэннем усіх сваіх кампанентаў). Перш за ўсё гэта датычыцца назваў рэальнай матэрыяльнай і духоўнай культуры беларусаў (як *тшаніцу прадаўшы; мяняць гаршкі на гліну*), жывёльнага і расліннага свету Беларусі (*блудзіць у трох соснах; Зайцу і жабін скок страшны*), імёнаў людзей (*Цярні, Зося, так прыйшлося*) і геаграфічных назваў (*За рубель жабу ў Вільню пагоніць; І за Гомлем людзі ё*), а таксама асаблівасці светаўспрымання беларусаў і іх сацыяльных паводзін (*За добрым гаспадаром і варона жона, – а за кепскім і княгіня загіне*). З другога боку, намінатыўныя адзінкі адлюстроўваюць беларускую нацыянальную культуру асобнымі элементамі свайго семантычнага складу (*Не адразу Вільню будавалі*). І нарэшце, фразеалагізмы і моўныя афарызмы адлюстроўваюць нацыянальную культуру Беларусі сваімі генетычнымі прататыпамі, паколькі зыходныя свабодныя словазлучэнні сваім з’яўленнем і замацаваннем у маўленні былі абавязаны пэўным звычаям, традыцыям, своеасаблівасцям побыту і духоўнага свету беларусаў, гістарычным падзеям, што ў розныя часы адбываліся на Беларусі (*адправіць у штаб Духоніна*).

Найбольшую ж лінгвакраіназнаўчую каштоўнасць маюць т. зв. “безэквівалентныя” [4] намінатыўныя адзінкі беларускай мовы – словы, фразеалагізмы ці моўныя афарызмы, якія немагчыма супаставіць з якім-небудзь іншамоўным паняццем і ў адпаведнасці з гэтым нельга перакласці адэкватнымі моўнымі сродкамі (*знічка, каліва, пячонік*).

Пры вызначэнні спецыфікі нацыянальна-культурнай семантыкі беларускай мовы як аб’екта лінгвакраіназнаўства, трэба ўлічваць некалькі фактараў [2, с. 155]: па-першае, блізкасць сучаснай беларускай літаратурнай мовы мясцовым гаворкам Беларусі, па-другое, моцны ўплыў рускай мовы і культуры на фоне даволі абмежаванай сферы ўжывання беларускай мовы пры існаванні ў Беларусі дзвюх дзяржаўных моў – беларускай і рускай, і таму, па-трэцяе, большасць тых, хто жадае вывучыць беларускую мову, звычайна добра валодаюць рускай або вывучаюць яе паралельна з беларускай.

Такім чынам, аб'ектыўныя ўмовы функцыяніравання беларускай мовы ў Беларусі натуральна скіроўваюць беларускае лінгвакраізнаўства ў рэчышча лінгвадыдактычнай рэпрэзентацыі нацыянальна-культурнай семантыкі беларускай мовы ў дачыненні да тых, хто вывучае беларускую мову як няродную ва ўмовах блізкароднаснага руска-беларускага білінгвізму [3].

У гэтым кірунку задачы беларускага лінгвакраізнаўства можна акрэсліць наступным чынам: па-першае, вылучэнне аб'ектаў лінгвакраізнаўчага апісання беларускай мовы пры яе вывучэнні ў рускамоўнай аудыторыі, па-другое, распрацоўка прынцыпаў такога апісання, па-трэцяе, практычная рэалізацыя гэтых прынцыпаў у стварэнні лінгвакраізнаўчых слоўнікаў беларускай мовы.

Літаратура

1. Басава Г.І. Лінгвакраізнаўчы падыход у прэзентацыі беларускай фразеалогіі замежным студэнтам // Роднае слова. – Мн., 2000. – № 5. – С. 34–35.
2. Іванова С.Ф., Іваноў Я.Я. Лінгвакраізнаўчае апісанне беларускай мовы // Избранные труды ученых МГУ им. А.А. Кулешова. – Могилев, 2003. – С.153–156.
3. Іваноў Я.Я. Нацыянальна-культурная семантыка беларускай мовы як аб'ект лінгвакраізнаўства // Беларуская мова: шляхі развіцця, кантакты, перспектывы: Матэрыялы III Міжнарод. кангрэса беларусістаў. – Мн., 2001. – С. 285–290.
4. Шкраба І.Р. Самабытнае слова: Слоўнік беларускай беззэквівалентнай лексікі (у рускамоўным дачыненні). – Мн., 1994.